



NVWOA Nieuwsbrief

mei 2005, jaargang 10, nr. 2

Redactieadres: Hans de Groot Jeanne d'Arclaan 250 1183 BG Amstelveen tel.: 020 – 647 53 49 e-mail: hansvaio@planet.nl

In deze Nieuwsbrief...

- *Frank Vernooij nieuwe voorzitter NVWOA*
- *Bij het afscheid van Floris Methorst door Frank Vernooij*
- *Over doorgesloten wetenschap en een dode mus een reactie op Geoffrey Dean door Jan van Rooij*
- *Van Engeland naar Europa - De herintroductie van de astrologie rond 1900 geautoriseerde samenvatting van de Open Huis-lezing door dr. Kocku von Stuckrad*

Frank Vernooij gekozen als nieuwe voorzitter NVWOA

Op de ledenvergadering van zaterdag 2 april jongstleden is besloten dat Frank Vernooij Floris Methorst zal opvolgen als voorzitter van de NVWOA. In de volgende nieuwsbrief zullen wij stilstaan bij deze opvolging.

Bij het afscheid van Floris Methorst als voorzitter

Op 2 april j.l. heeft Floris Methorst de NVWOA-voorzittershamer overgedragen. Dat was weliswaar na ruim 20 jaar, maar wel midden in zijn termijn, en daarom redelijk onverwacht. Ingewijden wisten echter al langer dat Floris zijn functie aan het loslaten was en slechts een goed moment afwachtte. De vereniging is hem veel dank verschuldigd voor de lange periode waarin hij met bezieling leiding en zorg gaf aan de vereniging.

Voor Floris is de vereniging altijd een kostbaar goed geweest, ook al heeft het klimaat in de vereniging en de positie van de astrologie in de maatschappij in die periode aanzienlijke veranderingen ondergaan. Het zal niemand ontgaan zijn dat hij, zonder nadrukkelijk missionerend te zijn, onmiskenbaar de missie voelde om het rijke maar relatief onbepaalde van de astrologische symboliek en de strenge eenduidigheid van de wetenschap in een vruchtbare wisselwerking te brengen. Zo zag hij de exponenten – astrologen en wetenschappers – dan ook graag verwickeld in 'knisperende' gesprekken. Floris was een voorzitter met hart voor de potentiële mogelijkheden van de astrologie maar ook met een gezonde scepsis ten opzichte van het gebruik ervan. Hij is er in zijn voorzitterschap steeds op gericht geweest verschillende partijen met elkaar in contact te brengen, waarbij zijn hart voor de sociologie soms ruimschoots mee kon doen.

Onnavolgbaar, zo vrezden we, was het vermogen van Floris om jaar in jaar uit interessante sprekers van velerlei pluimage binnen het kader van de verenigingsdoelstelling op de zaterdagen een forum te bieden.

Ruim 20 jaar voorzitterschap... dat is een bijzonder lange tijd geweest. Ik ben er van overtuigd dat ik namens zeer velen spreek, als ik hem de grote dank van de vereniging overbreng en hem vooral ook alle goeds toewens bij de minstens zo inspirerende zaken waaraan hij tegenwoordig zijn energie wijdt.

Frank Vernooij

Over doorgesloten wetenschap en een dode mus

Hierbij wil ik kort reageren op de inhoud van de lezing die Geoffrey Dean voor de NVWOA heeft gegeven op 4 december 2004. Voor de goede orde, ik heb de lezing niet bijgewoond, maar baseer me op het verslag van Hans van Oosterhout in de NVWOA-nieuwsbrief van februari.

Het is op zich een goede zaak dat onderzoekers reflecteren op hun eigen onderzoek en dat van anderen. In dit geval reflecteert Dean over de basisgegevens (de 'data') in het onderzoek van Gauquelin. Voor ieder onderzoek geldt dat de data moeten staan als een huis. Zijn de data onbetrouwbaar, dan zijn conclusies gebaseerd op drijfzand. Nu zijn data per definitie niet goed of fout, maar men kan zich wel afvragen of de manier waarop ze verzameld zijn recht doet aan het onderwerp van onderzoek. In het onderzoek van Gauquelin is de geboortetijd belangrijk en bij de data-verzameling moet daar extra aandacht aan besteed worden.

Nu is bekend dat in de 18^e en begin 19^e eeuw geboortetijden niet met grote nauwkeurigheid werden opgetekend, als dit al werd gedaan. Die discussie is niet nieuw. Nu heeft Dean echter ontdekt dat er, voor zover het de data van Gauquelin betreft, een patroon zit in die onbetrouwbaarheid. Er is sprake van een specifieke vertekening, die volgens Dean alleen verklaard kan worden doordat de geboortetijden in een bepaalde richting 'gemanipuleerd' zijn. Niet door Gauquelin zelf, maar door degenen die aangifte van de geboorte deden, namelijk de ouders. Ouders zouden bepaalde geboortetijden willen vermijden, vanwege de slechte vooruitzichten die zij toekennen aan de voor de geboortetijd geldende planetaire constellatie. Zij zouden daarom een andere tijd opgeven, die een betere constellatie aangaf, en dus een positiever perspec-

tief bood aan de geborene. De benodigde informatie hiervoor haalde men uit astrologische almanakken, die destijds populair waren.

Maar zou Dean nu echt denken dat ouders 's avonds aan de keukentafel astrologische almanakken zaten te raadplegen om gunstige planeetstanden voor hun kinderen uit te zoeken, waaraan ze de geboortetijd koppelden, terwijl ze heel goed wisten dat het kind toch echt op een andere tijd geboren was? Het kan zijn, maar het kan net zo goed zijn van niet. Je weet het niet, en je kunt het ook niet weten. Het komt neer op speculeren over wat het geval had kunnen zijn. Misschien is de speculatie spitsvondig en scherp, maar het blijft speculatie. En dat is geen criterium waarmee je in de wetenschap hoge ogen gooit. Als Dean twijfelt aan de betrouwbaarheid van geboortegegevens, hetgeen zijn goed recht is, kan hij beter een nieuw onderzoek op touw zetten, waarbij hij de gegevens verzamelt op een manier waarvan hij denkt dat die juist is. Wat hij nu doet is wat mij betreft een staaltje van doorgesloten wetenschap. Daar schiet de astrologie niets mee op.

Dan nog even over 'het goede nieuws'. Dat is dat de astrologie een rol kan spelen als aanzwengelaar van een goed gesprek (een therapeutisch gesprek – is er een probleem dan?). Dean ziet de horoscoop als een 'celestial inktblot' waarin de cliënt van alles in kan lezen. Wat precies is niet van belang, zolang hij maar vertrouwen heeft in de astrologie. Deze vergelijking met de bekende Rorschachtest gaat echter mank. Het gaat er bij de Rorschachtest inderdaad om 'wat de cliënt in de inktvlek ziet', maar men vergeet de volgende stap en dat is dat de therapeut vervolgens uitspraken doet over hetgeen de cliënt heeft 'gezien'. Zo werkt een astroloog dacht ik niet. Als men een cliënt in de horoscoop laat kijken ziet hij niets. Ja, wat lijnen en onbegrijpelijke symbolen. Het gaat om wat de astroloog in de horoscoop ziet en aan de cliënt meedeelt. En dan speelt inderdaad het vertrouwen en de goedgelovigheid van de cliënt een rol, maar dat geldt voor alle vormen van therapie (ook in de psychologie). Ook dat is niets nieuws.

Wel nieuw is dat Dean astrologen aanraadt om gebruik te maken van poëzie. Astrologen moeten de horoscoopfactoren omzetten in goede poëzie, opdat..... (ja, waarom eigenlijk, dat werd me niet helemaal duidelijk).

Ik probeer mijn pen:

marsopposietsaturnus

*Het zijn slechte tijden
om te hakken en te snijden
leer van deze astrologische lessen
en speel dit weekend niet met messen
de gulden snede is ver te zoeken
zoek voor het bloeden doeken
want in het kosmisch ontwerp
staat mars op scherp !*

Nee, dat wordt niks, deze rijmelarij. Misschien is het wat voor de krant, horoscooprubriek nieuwe stijl. Wellicht kunnen

astrologen iemand als Maria Vasalis inhuren, die bijvoorbeeld heel mooi de jupiter-groeikracht kan verwoorden:

.. 'k Zag de drang waarmee de bomen zich uit de aarde wrongen....

Het is een merkwaardig advies van Dean. Astrologen zouden de poëzie als instrument moeten gebruiken om hun uitspraken in te verpakken. Als dit het 'goede nieuws' is worden astrologen blij gemaakt met een wel heel erg dode mus (valt beeldspraak ook onder de poëzie?). Als wij de kosmische boodschap maar in een mooi poëtisch papiertje verpakken, worden de klanten toch wel blij.

Zou een dergelijk advies gericht zijn aan psychologen, dan zouden die zich afvragen of ze wel serieus genomen worden. En zij zouden het advies naast zich neerleggen. Misschien moeten de astrologen dat ook maar doen.

Jan van Rooij

Van Engeland naar Europa: De herintroductie van de astrologie rond 1900

Dr. Kocku von Stuckrad

Kocku von Stuckrad is godsdiensthistoricus. Hij wijdde zijn proefschrift – "Das Ringen um die Astrologie" – aan de Joodse en Christelijke astrologie in de late Oudheid. Daarnaast schreef hij een "Geschichte der Astrologie" die in 2005 in een Engelse vertaling zal verschijnen. Hij is als universitair docent verbonden aan de Universiteit van Amsterdam, waar hij in juni 2004 de conferentie "Horoscopes and History" organiseerde.

Inleiding: het probleem

Waarom vond de astrologie, die in de 18e eeuw in Europa haar status als wetenschappelijke discipline had verloren, rond 1900 plotseling opnieuw de interesse van een breed publiek? Om dat te begrijpen moeten we op twee dingen letten: (a) er is een verschil tussen het continent en Engeland; (b) in Europa was de astrologie niet echt helemaal verdwenen, maar leefde voort in andere systemen -vooral literatuur en kunst-, wat het ontstaan stimuleerde van aan nieuwe meer psychologisch georiënteerde astrologie, die in plaats van precieze voorspellingen de psychische ontwikkeling van het individu centraal stelt.

Met name zal worden ingegaan op de situatie in Engeland, waar niet alleen sprake was van een continue ontwikkeling van de astrologie, maar waar ook de theosofische beweging ontstond, die een cruciale invloed op de moderne astrologie had. Daarnaast had ook de ontwikkeling van de psychologie, invloed op de moderne astrologie.

1. Europa en Engeland

a) De astrologie in Europa van de 17e eeuw tot de Romantiek.

Als verklaring voor het op de achtergrond raken en uiteindelijk uit de wetenschappelijke wereld verdwijnen van de astrologie wordt vaak de 'wetenschappelijke revolutie'

genoemd. Dat is echter een te simpele voorstelling van zaken. De term wetenschappelijke revolutie is pas in de twintigste eeuw ontstaan. In de tijd dat deze geacht werd gaande te zijn was men zich daar echter niet zo van bewust. De beschrijving ervan is later passend gemaakt op moderne begrippen als rationaliteit, verlichting, wetenschap en vooruitgang. Mensen als Newton, Boyle en anderen, die later tot de grote wetenschappers zouden worden gerekend hielden zich namelijk ook bezig met zaken die we nu zeker geen wetenschap zouden noemen.

Ook het heliocentrisch model van de kosmos zou de astrologie in problemen hebben gebracht, maar het was Kepler die erop wees dat dit de interpretatie niet stoorde en dus in het geheel geen probleem hoefde te zijn.

Het echte probleem voor de astrologie was het in de 17e eeuw opkomende empirisme. In deze nieuwe opvatting van wat wetenschappelijk wel en niet acceptabel is waren alle niet zichtbare, verborgen (occulte) krachten verdacht. Meetbaarheid en herhaalbaarheid werden de criteria. Dat was de beslissende klap voor de astrologie, want die slaagde er niet in om causale verbanden volgens de nieuwe criteria aan te tonen. Daardoor verloor in de 17e eeuw de vroeger respectabele *ars mathematica* haar status en verdween van de universiteiten. Daarna was de astrologie eigenlijk niet meer dan een particuliere obsessie van een minderheid van goed opgeleide deskundigen. Het geheel van astrologische termen en ideeën, de 'astrologische semantiek', ging rond 1800 over naar andere culturele systemen, met name naar kunst en literatuur. We vinden ze bijvoorbeeld terug bij Goethe en in Schillers *Wallenstein*. Dat ging goed samen met de herontdekking van het klassieke polytheïsme dat tegenover het Christendom werd gesteld en met de opkomst van de Romantiek als tegenreactie tegen het rationalisme van de Verlichting. De astrologie leefde dus wel voort, maar niet meer officieel, en in de 19e eeuw was astroloog zijn een problematische zaak.

b) Engeland

Ook in Engeland verdween de astrologie in de 17e eeuw van de universiteit maar verder verliep de ontwikkeling geheel anders. Er waren de zogenaamde 'professionals', beroepsastrologen die een eigen praktijk hadden, boeken schreven en ervoor zorgden dat de astrologie in de publieke belangstelling bleef. Toonaangevend waren William Lilly (1602 - 1681) en John Partridge (1644 - 1715). Deze specifiek Engelse situatie kon mogelijk ontstaan doordat de situatie op godsdienstig gebied er veel rustiger was dan op het continent. Daar veroorzaakten godsdienstoorlogen zoals de Dertigjarige Oorlog maatschappelijke omwentelingen met alle onzekerheden van dien, terwijl in Engeland de eigen Anglicaanse kerk juist meer stabiliteit bracht.

Ook almanakken en tijdschriften hielden in Engeland de belangstelling voor astrologie levend. Almanakken, jaarboeken met voorspellingen, werden veel gelezen. Ze bevatten efemeriden, tabellen met samenstanden van planeten etc. en interpretaties daarvan in de vorm van mogelijke gevolgen voor het weer, de oogst, of voor publieke personen die in de belang-

stelling stonden. Deze almanakken waren populair en dat bleef zo tot in de twintigste eeuw.

Het meest bekend was de *Vox Stellarum* van Francis Moore, uitgegeven door de *Stationer's Company*. (Oplage in 1768: 107.000 exemplaren, in 1839: 560.000 op een bevolking van 17 miljoen, voldoende om een modern auteur jaloers te maken.)

Ook tijdschriften brachten de astrologie in de publieke sfeer. Er waren bijvoorbeeld *The Conjurer's Magazine* (vanaf 1791), *The Astrologer's Magazine* (1793) en *The London Correspondent* (1814). Belangstellenden konden via deze tijdschriften zich informeren en desgewenst contact opnemen met een van de 'professionals' voor een consult. Op die manier ontstond een nieuwe markt.

The Stragglng Astrologer was vanaf 1824 het eerste astrologisch weekblad naar het model van de huidige tijdschriften-astrologie, met prognoses en horoscoopinterpretaties voor een groot publiek. In dergelijke tijdschriften publiceerden deskundigen vaak onder pseudoniem. Enkelen van hen zijn nog steeds bekend: Raphael (Robert Cross Smith e.a.) met de *Prophetic Messenger*, Zadkiel (Richard James Morrison, 1795 - 1876) met *Zadkiel's Almanac*. William Joseph Simmonite (ca. 1800 - 1861) was naast lid van de *London Meteorological Society* ook praktiserend astroloog en schreef een beroemde *Complete Arcana of Astral Philosophy* (1844) en *Horary Astrology, The Key to Scientific Prediction* (6e oplage 1896). Het gemeenschappelijke van al deze publicaties is dat ze exacte voorspelling op wetenschappelijke basis claimen. Deze gerichtheid op voorspelling is tot op de dag van vandaag een kenmerk van de Engelstalige astrologie. In tegenstelling daarmee is de astrologie in de duitstalige landen vrijwel geheel psychologisch gericht.

Naast de voorspellende astrologie won in de tweede helft van de 19e eeuw een nieuwe verbinding van esoterie en astrologie aan invloed toen in 1875 in Londen de *Theosofische Vereniging* werd gesticht. Grondlegster Helena Petrovna Blavatsky (1831 - 1891) zocht in *Isis Unveiled* (1877) en *The Secret Doctrine* (1888) een verbinding van wetenschap en religie en legde een sterke nadruk op oosterse tradities. Beslissend voor de astrologie waren de introductie van het begrip *karma* en de mystiek-esoterische lading die nu werd toegevoegd. Planeten werden nu beschouwd als kosmische symbolen en vertegenwoordigers van geestelijke werelden. Dit was een duidelijke stellingname tegen de heersende mathematische en op voorspellen gerichte astrologie en leidde tot de nodige onenigheid met de 'professionals' die door Blavatsky niet erg serieus werden genomen.

Een van de belangrijkste theosofische astrologen was Alan Leo (William Frederick Allen, 1860 - 1917), die als auteur van boeken en tijdschriften ongekend productief was. Zijn firma *The Modern Astrology Publishing Company* publiceerde niet alleen boeken voor zelfstudie maar leverde ook schriftelijke horoscoopinterpretaties op basis van eenvoudige tekstbouwstenen, zoals tegenwoordig computerprogramma's dat doen. Tussen 1900 en 1903 verstuurd Leo en zijn medewerkers er meer dan 20.000, waarna het bedrijf failliet ging. Ruzie en

uitbuiting van medewerkers waren de oorzaak, hoewel Leo het aan Uranus op zijn MC wijdde. Zijn boeken bleven succesvol, vooral *Esoteric Astrology* (1907), *Astrology for All* en *Everybody's Astrology*. Het resultaat was een ongekeerde popularisering van astrologische technieken.

Een vergelijkbaar succes had W.R. Old, beter bekend als Sepharial, die tot zijn dood in 1929 meer dan 40 boeken publiceerde, waaronder *Manual of Astrology in Four Books: Treating of the Language of the Heavens, the Reading of a Horoscope, the Measure of Time, and of Hindu Astrology. Includes the Influence of the Planet Pluto*. Een nieuwe editie hiervan verscheen nog in 1962.

2. De herintroductie van de astrologie op het continent

De belangrijkste ontwikkelingen op het continent vonden plaats in Duitstalig gebied. Net als in andere landen op het continent speelde de astrologie in de 19e eeuw daar geen rol van betekenis. Dat veranderde rond 1900, toen de Theosofische Vereniging zich in Duitsland vestigde. De Duitse sectie werd opgericht in 1884 onder voorzitterschap van Wilhelm Hübbe-Schleiden. In het maandblad *Die Sphinx* werden naast theosofische en esoterische thema's astrologische onderwerpen besproken. Invloedrijke auteurs waren Karl Kiesewetter (*Geschichte des neueren Okkultismus*), Franz Hartmann en vooral Hugo Vollrath. Vollrath werkte als uitgever succesvol samen met Karl Brandler-Pracht (1864 - 1945) en in 1895 verscheen Brandler-Pracht's *Mathematisch-instruktives Lehrbuch der Astrologie*, als eerste van een reeks. Hij verbond Engelse horoscoop-techniek met oosterse leren als yoga, karma, maar ook met bijv. 'animaal magnetisme'. Brandler-Pracht was ook in ander opzicht actief. In 1907 stichtte hij in Wenen de *Astrologische*

Gesellschaft en in Leipzig de *Deutsche Astrologische Gesellschaft*. De samenwerking van Vollrath en Brandler-Pracht hield op den duur geen stand maar, de zegetocht van de astrologie in Duitsland zette zich voort. Er waren veel astrologen actief, onder wie Wilhelm Becker, die de werken van Alan Leo in Duitsland bekend maakte.

De cultuurcrisis als gevolg van de Eerste Wereldoorlog, remde uiteraard de ontwikkelingen, maar in de daaropvolgende Weimar-tijd bloeide de astrologie weer. Het proces van institutionaliseren en consolideren ging door en er ontstond een ambitieuze astrologie, die ook filosofische en theoretische aspecten beschouwde. Voorbeelden zijn de Hamburger Schule van Alfred Witte, de Glahn-Methode van A. Frank Glahn, het werk *Astrologie als Erfahrungswissenschaft* van Herbert Freiherr von Klöckler. Het bekendst zijn misschien wel Walter Koch, die een nieuw huizensysteem ontwikkelde, en Reinhold Ebertin, stamvader van een hele dynastie van astrologen die een nog steeds invloedrijke school vormen. *Kosmobiologie* en *halfsom* zijn hier de trefwoorden. Elsbeth Ebertins interpretatie van Hitler's horoscoop uit 1924, werd later door de nationaal-socialisten maar al te graag als propaganda gebruikt. De theosofische invloed, zo belangrijk voor het opnieuw tot leven komen van de astrologie in Duitsland en verder op het continent, ging uiteraard goed samen met de opkomst van de psychologische modellen die in die tijd door met name Freud en Jung werden ontwikkeld. Dat leidde tot een tendens in de Europese astrologie meer aandacht te besteden aan het innerlijk van de mens dan in de Engelse en Amerikaanse astrologie. En dat is in principe tot op de dag van vandaag zo gebleven.

Geautoriseerde samenvatting: *Hans van Oosterhout*

De NVWOA Nieuwsbrief is een uitgave van de Nederlandse Vereniging voor Wetenschappelijk Onderzoek van de Astrologie.

Bestuur NVWOA:

Voorzitter (en waarnemend penningmeester): drs. F. Vernooij, Prof. H. de Vrieslaan 9, 3571 GE Utrecht, tel. 030 - 271 15 66, e: tover@hetnet.nl;

Secretaris: Hans van Oosterhout, Turkooisdrift 10 3436 BG Nieuwegein tel.: 030 -603 37 99, e: hans@hvoosterhout.demon.nl.

Drs. A.G. Bruining, Petemoederslaan 11 bis a 3552 AH Utrecht, tel. 030 - 273 29 54, e: lexbruin@worldonline.nl;

Redactie Nieuwsbrief: Hans de Groot, Jeanne d'Arclaan 250, 1183 BG Amstelveen, tel. 020 - 647 53 49, e: hansvaio@planet.nl

Website: NVWOA: <http://home.worldonline.nl/~lexbruin/index.htm>